

İki Uçlu Bozuklukta Damgalanma Hissinin İşlevsellik Üzerine Etkisi

Ömer Aydemir¹

ÖZET:

İki uçlu bozuklukta damgalanma hissinin işlevsellik üzerine etkisi

Amaç: İki uçlu hastalarda damgalanma hissinin düşük kendilik saygısına ve sosyal anksiyeteye yol açtığı gösterilmiştir. Bu çalışmada amaç damgalanma hissinin iki uçlu hastaların psikososyal işlevsellikleri üzerine etkisini araştırmaktır.

Yöntem: Araştırma iki uçlu bozukluk tanısı konmuş 70 hasta ile yürütülmüştür. Tüm hastaların hastalıkları düzelmiş ve düzelme durumları Hamilton Depresyonu Derecelendirme Ölçeği'nde 7 ve Young Mani Derecelendirme Ölçeği'nde 5 puan ve altında olmasıyla belirlenmiştir. Damgalanma hissinin değerlendirilmesinde iki uçlu Bozuklukta İşlevsellik Ölçeği'nin Damgalanma Hissi alt ölçeği kullanılmıştır. Hastalarda işlevselliğin değerlendirilmesinde Kısa İşlevsellik Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır ve özerklik, mesleki işlevsellik, bilişsel işlevsellik, mali konular, kişiler arası ilişkiler ve boş zaman etkinlikleri boyutlarını içermektedir. İstatistiksel analizde, doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Regresyon analizinde, R kare 0.205 olarak hesaplanmıştır ve model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=3.225$, $p=0.007$). Damgalanma hissinin etkilenen tek boyut ise kişilerarası ilişkiler boyutudur ($Beta=0.888$, $t=2.000$, $p<0.05$).

Sonuç: Damgalanma hissi kişilerarası ilişkiler üzerinde olumsuz etkiye sahiptir ve olası olarak sosyal anksiyeteye yol açarak bu etkiye neden olduğu gösterilmiştir. Diğer yandan, mesleki işlevsellik de dahil diğer işlevsellik boyutları üzerine olumsuz etki göstermemektedir.

Anahtar sözcükler: iki uçlu bozukluk, damgalanma, işlevsellik, kişilerarası ilişkiler

Journal of Mood Disorders 2013;3(4):141-5

ABSTRACT:

The impact of self-stigmatization on functioning in bipolar disorder

Objective: It has been shown that self-stigmatization causes low self-esteem and social anxiety in bipolar patients. In this study it is aimed to demonstrate the impact of self-stigmatization on psychosocial functioning in bipolar disorder.

Method: The study was carried out with 70 patients diagnosed with bipolar disorder. All patients were in remission and the remission state was confirmed by a 17-item Hamilton Depression Rating Scale score less than 7 and a Young Mania Rating Scale score less than 5. For the assessment of self-stigmatization, sense of stigmatization subscale of Bipolar Disorder Functioning Questionnaire (BDFQ-Stigma) was used. In the assessment of functioning, Functioning Assessment Short Test (FAST) was applied which includes the dimensions such as autonomy, occupational functioning, cognitive functioning, financial issues, interpersonal relations, and leisure time. In the statistical analysis, regression analysis was performed.

Results: In the regression analysis, R square was found to be 0.205 and the model was statistically significant ($F=3.225$, $p=0.007$). The only domain which is affected by self-stigmatization was found to be interpersonal relations ($Beta=0.888$, $t=2.000$, $p<0.05$).

Conclusion: It is concluded that self-stigmatization has negative impact on interpersonal relations by causing social anxiety as demonstrated previously. On the other hand self stigmatization does not show any adverse effect on the other dimensions of FAST including occupational functionality.

Key words: bipolar disorder, stigmatization, functionality, interpersonal relations

Journal of Mood Disorders 2013;3(4):141-5

¹MD, Celal Bayar Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Manisa-Türkiye

Yazışma Adresi / Address reprint requests to: Ömer Aydemir, Celal Bayar Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Manisa-Türkiye

Telefon / Phone: +90-236-235-0357

Elektronik posta adresi / E-mail address: soaydemir@yahoo.com

Kabul tarihi / Date of acceptance: 15 Eylül 2013 / September 15, 2013

Bağıntı beyanı:

Ö.A.: Yazar bu makale ile ilgili olarak herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Declaration of interest:

Ö.A.: The author reported no conflict of interest related to this article.

GİRİŞ

İki uçlu bozuklukta belirtilerde düzelme oranlarında kayda değer başarılar elde edilse bile, hastaların işlevsellikleri o oranda düzelmemektedir (1,2). Depresyondaki hastalar en düşük düzeyde işlevsellik göstermekle beraber, manik hastalarda da işlevsellik bozulmaktadır ancak

hastalar düzelme haline ulaştıklarında da işlevsellikleri doğal seviyesine ulaşmamaktadır (3). Özelleşmiş bakım ve tedavi programlarında dahi, iki uçlu hastaların işlevselliğinde çok önemli düzeyde düzelme elde edilememektedir (4). İşlevsellikteki bozulma hastaların yaşamının her alanına yayılmaktadır.

Toplumsal işlevsellik açısından bakıldığında, hastala-

rın büyük bir kısmı beklenen, hastalık öncesinde var olan işlevsellik düzeylerine dönemezler (5). Mesleki işlevsellik de belirgin biçimde etkilenmektedir (6). Toplumsal işlevsellikte bozulmanın öngörücülere incelendiğinde, kalıntı depresif belirtiler önemli bir yer tutmaktadır (6,7). Ayrıca geçmişinde daha fazla hastalık dönemi geçirenlerde ve daha uzun süreli hastalığa sahip olanlarda işlevsellik daha fazla bozulmaktadır (5).

Diğer yandan damgalanma hissi hastaların kendilik saygısını bozarak sosyal anksiyeteye yol açmaktadır (8). Damgalanma hissi ruhsal bozukluklarda işlevselliği etkileyen temel kendilik sorunlarından birisidir ve psikoz hastalarında ortaya konmuştur (9). İki uçlu bozuklukta damgalanmanın toplumsal uyum sağlama üzerine etkisi gösterilmiştir (10). Daha önce yapılan araştırmalarda hastaların genel psikososyal işlevselliği üzerine olumsuz etki yaptığı ortaya konmuştur (11-13). Ancak hangi psikososyal boyutlar üzerinde nasıl bir etki yaptığı yeterince araştırılmamıştır.

Bu çalışmada amaç damgalanma hissinin düzelme halindeki iki uçlu hastaların psikososyal işlevsellik boyutları üzerine etkisini araştırmaktır. Hastaların sosyal işlevselliğini etkilemesi hipotezinden yola çıkarak, mesleki işlevsellik, kişilerarası ilişkiler ve hatta boş zaman etkinlikleri üzerine olumsuz etki yapması beklenmektedir.

YÖNTEM

Örneklem Grubu

Araştırmanın örneklem grubu Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'nda yatarak veya ayaktan tedavi görmekte iki uçlu bozukluk tanı hastalar oluşturmuştur. Yalnızca düzelme gösteren hastalar araştırmaya alınmıştır. Düzelme ölçütleri olarak Young Mani Derecelendirme Ölçeği ile 5, 17-maddeli Hamilton Depresyonu Derecelendirme Ölçeği ile 7 puan ve altında olmak gereklidir. Araştırmaya alma ölçütleri 18 yaşından büyük olma, DSM-IV ölçütlerine göre iki uçlu I bozukluk veya iki uçlu II bozukluk tanı ölçütlerinden birisini karşılama ve araştırma yönergesini yerine getirebilecek zihinsel kapasiteye sahip olma bulunmaktadır. Araştırmadan dışlama ölçütleri arasında ise alkol-madde kullanım bozuklukları da dahil DSM-IV ölçütlerine göre iki uçlu I bozukluk veya iki uçlu II bozukluk tanı ölçütleri dışında herhangi bir ruhsal bozukluk tanı ölçütlerini karşılamak,

sürekli tedavi gerektiren bir fiziksel veya nörolojik hastalığı bulunmak sayılmaktadır.

Araştırmanın etik kurul onayı Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Değerlendirme Komitesi tarafından verilmiştir.

Değerlendirme Araçları

Değerlendirme araçları arasında, mizaç belirtilerinin değerlendirilmesi amacıyla Young Mani Derecelendirme Ölçeği (14) ve Hamilton Depresyonu Derecelendirme Ölçeği (15) kullanılmıştır.

Damgalanma hissinin değerlendirilmesi amacıyla Türkçe için güvenilirlik ve geçerliliği gösterilmiş olan İki uçlu Bozukluk İşlevsellik Ölçeği (16)'nin Damgalanma Hissi alt ölçeği kullanılmıştır. Damgalanma hissi alt ölçeği 4 maddeden oluşmaktadır. Bu alt ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.75 olarak elde edilmiştir ve madde-toplam puan korelasyon katsayıları 0.40-0.59 arasında hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde ise bu alt ölçeğin iyi uyum indeksi 0.49 olarak bulunmuştur.

Hastaların psikososyal işlevsellik düzeylerini değerlendirmek amacıyla Kısa İşlevsellik Ölçeği (Functional Assessment Short Test; FAST) kullanılmıştır. Ölçek Rosa ve ark. (17) tarafından geliştirilmiş ve güvenilirlik-geçerlilik çalışması Aydemir ve Uykur (18) tarafından yapılmıştır. Dörtlü Likert tipi değerlendirme sağlayan, 24 maddeli bir öz bildirim ölçeğidir ve altı boyuttan oluşmaktadır: özerklik, mesleki işlevsellik, bilişsel işlevsellik, mali konular, kişiler arası ilişkiler ve boş zaman etkinlikleri. Yüksek puan kötü işlevselliği göstermektedir.

İstatistiksel Değerlendirme

Damgalanma hissinin psikososyal işlevsellik üzerine etkisini ortaya koymak amacıyla basamaklı regresyon modeli kurulmuştur. Model çoklu doğrusal regresyon analiziyle sınımlanmıştır. Bu modelde her bir psikososyal işlevsellik boyutu için damgalanma hissi yanı sıra modelde depresyon ve mani gibi mizaç belirtileri ile hastalık süresi ve geçirilmiş hastalık dönemi sayısı alınmıştır. Buna göre modele birinci basamakta mizaç ölçeklerinden elde edilen puanlar, ikinci basamakta hastalık süresi ve hastalık dönemi sayısı ve üçüncü basamakta da damgalanma hissi dahil edilmiştir. Bu model her bir psikososyal işlevsellik boyutu için yinelenerek analiz tamamlanmıştır.

BULGULAR

Araştırma grubunun sosyodemografik ve klinik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Çoklu regresyon analizinde, psikososyal işlevsellik ile ilgili boyutların her biri için kurulan modelde yalnızca kişilerarası ilişkiler boyutunun yer aldığı model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Tablo 2). Bu boyutun analizinde R kare 0.205 olarak hesaplanmıştır ve model istatistiksel olarak anlamlıdır (F=3.225, p=0.007). Damgalanma hissinden etkilenen boyut kişilerarası ilişkiler

Tablo 1: Araştırma gruplarının sosyodemografik ve klinik özellikleri

	İki uçlu Bozukluk N=70	
Yaş	40.7±11.9	
Cinsiyet		
Erkek	31	%44.3
Kadın	39	%55.7
Eğitim durumu		
İlk öğretim	18	%25.7
Lise	19	%27.1
Yüksekokul	33	%47.2
Hastalık tipi		
İki uçlu I bozukluk	59	%84.3
İki uçlu II bozukluk	11	%15.7
Hastalık süresi (yıl)	11.9±9.4	
Dönem sayısı	6.2±5.0	
HAM-D	5.2±2.1	
YMRS	4.1±1.4	

boyutu olarak elde edilmiştir (Beta=0.888, p<0.01). Aynı modelde depresyon puanının da damgalanma hissinden etkilendiği ortaya konmuştur (Beta=0.473, p<0.05).

Özerklik, mesleki işlevsellik, bilişsel işlevsellik, mali konular ve boş zaman etkinlikleri boyutları ise istatistiksel olarak anlamlı değildir.

TARTIŞMA

İki uçlu bozuklukta damgalanma azımsanmayacak oranda görülmektedir ve hastalar düzeldikten sonra bile yaşamları üzerine olumsuz etki göstermektedir. Damgalanma hissinden hastaların psikososyal işlevsellikleri üzerine etki gösterdiği saptanmış olsa bile, hangi psikososyal işlevsellik boyutunun ne ölçüde etkilendiği yeterince araştırılmamıştır. Bu araştırmayla damgalanma hissinden kişilerarası ilişkiler boyutunu etkilediği, ama diğer boyutlar üzerinde etki göstermediği belirlenmiştir.

İki uçlu bozukluğun hastaların yaşamlarının hemen her alanı üzerine olumsuz etki gösterdiği ve toplumsal açıdan beklenen işlevselliğin altına düşürdüğü bilinmektedir (3). Damgalanma, bireyin olumsuz özelliklerine yönelik olarak toplumun çoğu kez olumsuz tepkisi ve yaklaşımı olarak kabul edilirse, iki uçlu hastaların işlevsellik yitimlerine karşılık toplum içinde ayrıma uğramaları beklenilir bir durumdur (10). Zaman içinde hastalar da kendilerini toplum içinde damgalamaya başlamaktadırlar (8).

Hastaların hissettiği damgalanma, psikososyal işlev-

Tablo 2: Kısa işlevsellik değerlendirme ölçeği'nin damgalanma hissi ile regresyon tablosu

Değişkenler	ÖZE	MES	BİL	MAL	KİŞ	BOŞ
Sabit (B)	3.12	5.37	4.82	2.29	5.86	2.69
Birinci basamak						
HAM-D	0.412	0.373	0.370	0.118	0.473b	0.548
YMRS	0.081	0.263	0.299	0.544	0.229	0.210
İkinci basamak						
Hastalık süresi	0.091	0.085	0.062	-0.033	-0.065	-0.008
Dönem sayısı	0.058	-0.031	-0.029	-0.114	0.231	0.165
Üçüncü basamak						
Damgalanma hissi	-0.068	-0.076	-0.102	-0.192	0.888a	-0.061
R2	0.005	0.006	0.011	0.037	0.205	0.004
Düzeltilmiş R2	-0.012	-0.011	-0.006	0.021	0.236	-0.013
Standart hata	3.15	4.30	3.89	1.92	5.05	2.07
F	0.273	0.346	0.626	2.26	3.22	0.218
İstatistiksel anlam	0.603	0.559	0.432	0.138	0.007	0.642

^ap<0.01, ^bp<0.05

ÖZE: özerklik, MES: mesleki işlevsellik, BİL: bilişsel işlevsellik, MAL: mali konular, KİŞ: kişilerarası ilişkiler, BOŞ: boş zaman etkinlikleri, HAM-D: Hamilton Depresyonu Derecelendirme Ölçeği, YMRS: Young Mani Derecelendirme Ölçeği

selliklerini bozmaktadır. Güney Amerika'da yürütülen çok-merkezli bir çalışmada iki uçlu hastalarda algılanan damgalanma ile işlevsellikte yitim arasında doğrudan ilişki gösterilmiştir (12). Yanı sıra depresif ve manik belirtiler, hastalık dönemi sayısı, yeti yitimi gibi bileşenler de aynı biçimde etkili bulunmuştur. Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise benzer şekilde algılanan damgalanma ile işlevsellik düzeyi arasında ilişki saptanmıştır ve ek olarak depresif belirtiler de bu ilişkide rol oynamaktadır (11). Önceki araştırmaların bulguları değerlendirildiğinde damgalanma ile psikososyal işlevsellikte bozulma arasında "kısır döngü" biçiminde ilişki geliştiği gözlenmektedir. Yani hastalıkla ortaya çıkan işlevsellik yitimi damgalanmaya yol açmakta ve oluşan damgalanma hissi de işlevselliği olumsuz etkilemektedir. Bu kısır döngüyü kırmak açısından daha derinlemesine incelendiği zaman, hastaların kişilerarası ilişkiler alanındaki işlevselliğinin bozulduğu diğer boyutlar üzerine etki yapmadığı görülmektedir.

Daha önce yaptığımız bir çalışmada damgalanma hissinin iki uçlu hastalarda kendilik saygılarını zedeleyerek sosyal anksiyeteye neden olduğu ortaya koymuştuk (8). Ama bu bozulmanın mesleki işlevselliğe veya boş zaman etkinliklerine yansımaması dikkat çekicidir. Kısır döngüyü kırmamanın ve hastalarda rehabilitasyon sağlamanın önemli yollarından birisi de damgalanma karşıtı çalış-

mayla beraber kendilik saygısındaki zedelenmeye yönelik olmalıdır.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırmamızın sonuçlarını değerlendirirken bazı kısıtlılıklarını göz önünde bulundurmakta yarar vardır. Araştırmada kontrol grubunun bulunmaması bir eksikliklerdir. Hastalarda damgalanma hissi İkiuçlu Bozuklukta İşlevsellik Ölçeği'nin alt ölçeğiyle değerlendirilmiştir, bunun yerine damgalanmaya özgü ölçekleri kullanmak daha yararlı olacaktır. Araştırma grubunun özelleşmiş bir dal polikliniğinden alınmış olması verilerinin genelleştirilmesini azaltmaktadır.

SONUÇ

Damgalanma iki uçlu bozukluğu olan hastalarda gündelik yaşama ve psikososyal işlevselliğe ciddi etki oluşturan bir durumdur. Temel etkisinin kişilerarası ilişkilere yaptığı ve bunun da oluşumunda kendilik saygısında yol açtığı zedelenme (8) bulunduğu göz önüne alınırsa, damgalanma karşıtı çabalarda hastaların kendilik saygısındaki bozulma da dikkate alınarak işlevselliğinin yeniden kazandırılması olanaklı olacaktır.

Kaynaklar:

1. Dion GL, Tohen M, Anthony WA, Waternaux CS. Symptoms and functioning of patients with bipolar disorder six months after hospitalization. *Hosp Community Psychiatry*. 1988;39:652-7.
2. Tohen M, Zarate CA Jr, Hennen J, Khalsa HM, Strakowski SM, Gebre-Medhin P, Salvatore P, Baldessarini RJ. TheMcLean-Harvard First-Episode Mania Study: prediction of recovery and first recurrence. *Am J Psychiatry*. 2003;160:2099-107.
3. Rosa AR, Reinares M, Michalak EE, Bonnín CM, Sole B, Franco C, ComesM, Torrent C, Kapczinski F, Vieta E. Functional impairment and disability across mood states in bipolar disorder. *Value Health*. 2010;13:984-8.
4. Rosa AR, Reinares M, Amann B, Popovic D, Franco C, Comes M, Torrent C, Bonnín CM, Solé B, Valentí M, Salamero M, Kapczinski F, Vieta E. Six-month functional outcome of a bipolar disorder cohort in the context of a specialized-care program. *Bipolar Disord*. 2011;13:679-86.
5. Sanchez-Moreno J, Martínez-Aran A, Tabarés-Seisdedos R, Torrent C, Vieta E, Ayuso-Mateos JL. Functioning and disability in bipolar disorder: an extensive review. *Psychother Psychosom*. 2009;78:285-97.
6. Bonnín CM, Martínez-Arán A, Torrent C, Pacchiarotti I, Rosa AR, Franco C, Murru A, Sanchez-Moreno J, Vieta E. Clinical and neurocognitive predictors of functional outcome in bipolar euthymic patients: a long-term, follow-up study. *J Affect Disord*. 2010;121:156-60.
7. Kaya E, Aydemir Ö, Selçuki D. Remisyonadaki iki uçlu hastalarda kalıntı duygudurum belirtilerinin bilişsel ve toplumsal işlevsellik üzerine etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 2009;10:124-30.
8. Aydemir Ö, Akkaya C. Association of social anxiety with stigmatisation and low self-esteem in remitted bipolar patients. *Acta Neuropsychiatrica*. 2011;23:224-8.
9. Link BG, Struening EL, Neese-Todd S, Asmussen S, Phelan JC. Stigma as a barrier to recovery: The consequences of stigma for the self-esteem of people with mental illnesses. *Psychiatr Serv*. 2001;52:1621-6.
10. Perlick DA, Rosenheck RA, Clarkin JF, Sirey JA, Salahi J, Struening EL, Link BG. Adverse effects of perceived stigma on social adaptation of persons diagnosed with bipolar affective disorder. *Psychiatric Serv*. 2001;52:1627-32.

11. Cerit C, Filizer A, Tural Ü, Tufan AE. Stigma: a corefactor on predicting functionality in bipolar disorder. *Compr Psychiatry*. 2012;53:484-9.
12. Vázquez GH, Kapczinski F, Magalhaes PV, Córdoba R, Lopez Jaramillo C, Rosa AR, Sanchez de Carmona M, Tohen M; Ibero-American Network on Bipolar Disorders group. Stigma and functioning in patients with bipolar disorder. *J Affect Disord*. 2011;130:323-7.
13. Thomé ES, Dargél AA, Migliavacca FM, Potter WA, Jappur DM, Kapczinski F, Ceresér KM. Stigma experiences in bipolar patients: the impact upon functioning. *J Psychiatr Ment Health Nurs*. 2012;19:665-71.
14. Karadağ F, Oral ET, Aran Yalçın F, Erten E. Young Mani Derecelendirme Ölçeğinin Türkiye'de geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatr Derg*. 2001;13: 107-114.
15. Akdemir A, Örsel S, Dağ İ, Türkçapar H, İşcan N, Özbay H. Hamilton Depresyon Derecelendirme Ölçeği (HDDÖ)'nin geçerliği, güvenilirliği ve klinikte kullanımı. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*. 1996;4:251-9.
16. Aydemir Ö, Eren İ, Savaş H, Kalkan Oğuzhanoglu N, Koçal N, Devrimci Özgüven H, Akkaya C, Başterzi AD, Karlıdağ R, Yenilmez C, Özerdem A, Kora K, Tamam L, Gülseren Ş, Oral ET, Vahip S. Bipolar Bozuklukta İşlevsellik Ölçeğinin geliştirilmesi, güvenilirlik ve geçerliliği. *Türk Psikiyatri Derg*. 2007;18:344-52.
17. Rosa AR, Sanchez-Moreno J, Martinez-Aran A, Salamero M, Torrent C, Reinares M, Comes M, Colom F, Van Riel W, Ayuso-Mateos JL, Kapczinski F, Vieta E. Validity and reliability of the Functioning Assessment Short Test (FAST) in bipolar disorder. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*. 2007;3:5.
18. Aydemir Ö, Uykur B. Kısa İşlevsellik Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe Sürümünün Bipolar Bozuklukta Güvenilirliği ve Geçerliliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 2012;23:193-200.